

ARCHEOLOGIENOTA

BELSELE – GENTSTRAAT/NAUWSTRAAT 2017

BUREAUONDERZOEK

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

RAPPORTEN VAN ERF PUNT – CEL ONDERZOEK 50

RAPPORTEN VAN ERFPUNT – CEL ONDERZOEK 50

OPDRACHTGEVER

Stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

PROJECT

Belsele – Gentstraat/Nauwstraat 2017

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED
2017E97

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

onderzoek@erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/archeologischedienstwaasland>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

VERANTWOORDING

Aan de Gentstraat en de Nauwstraat te Belsele zal de stad Sint-Niklaas wegen- en rioleringswerken laten uitvoeren. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste en Marjolijn De Puydt.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE

2017E97

WETTELIJK DEPOT

ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN

Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)

Veldwerkleider: Thierry Van Neste

Assistent-archeoloog: Marjolijn De Puydt

Wetenschappelijke advisering: Erfpunt – cel Beheer

NAAM OPDRACHTGEVER:

Stad Sint-Niklaas, Grote Markt 1, 9100 Sint-Niklaas

VINDPLAATSNAAM:

Belsele – Gentstraat/Nauwstraat 2017 (BE GS/NS 17)

PROVINCIE:

Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:

Sint-Niklaas

DEELGEMEENTE:

Belsele

PLAATS:

Gentstraat, Nauwstraat

TOPONIEM:

Gentstraat, Nauwstraat

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):

Noord: 207889,265400 m

Oost: 132050,883900 m

Zuid: 206230,367800 m

West: 130949,294100 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Sint-Niklaas, Afdeling 9, Sectie B, openbaar domein

Zie fig. 1

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

Zie fig. 2

BEGINDATUM:

10 mei 2017

EINDDATUM:

24 juli 2017

RELEVANTE TERMEN UIT DE INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Typologie: wegen, bolle akkers

Datering: late middeleeuwen (13de-15de eeuw), nieuwe tijd (16de-18de eeuw), nieuwste tijd (19de-21ste eeuw)

Stijlen: niet van toepassing

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

Soort: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

VERSTOORDE ZONES

Op basis van de plannen van de bestaande toestand konden reeds meerdere zones afgebakend worden die ernstig verstoord werden. Het betreft hierbij bestaande rioleringen en aanwezige grachten. Op het overzichtsplan van de verstoorde zones (fig. 9) werd geen rekening gehouden met de verstoring die veroorzaakt werd door de bolle akkergrachten. Daarenboven werd bij de kartering van de verstoring bij bestaande nutsleidingen en rioleringen enkel rekening gehouden met de breedte van de leidingen. De werkelijke verstoring zal telkens groter zijn aangezien steeds rekening moet worden gehouden met de vereiste werkruimte bij de aanleg ervan.

ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het projectgebied zijn geen archeologische sites bekend.

OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.1.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 39769,92 m², hierbij zal meer dan 1000 m² verstoord worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones* verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals

vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

Wanneer aangetoond kan worden dat:

1. met aantoonbare zekerheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
2. de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
3. verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;

mag de rapportering over het bureauonderzoek een beperkte samenstelling hebben.

In voorkomend geval kan gesteld worden dat voldaan wordt aan voorwaarde 3.

In het kader van het bureauonderzoek met beperkte samenstelling wordt getracht volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

- Wat is de ruimtelijke afbakening van het projectgebied;
- Welke werken zijn gepland;
- Wat is de historiek van het projectgebied;
- Wat is het archeologische potentieel van het projectgebied;
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief.

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

1.1.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.1.3. Geplande werken en bodemingrepen

Ter hoogte van de Gentstraat en de Nauwstraat te Belsele (Sint-Niklaas) zal de stad Sint-Niklaas een gescheiden riolering aanleggen. Teneinde dit uit te kunnen voeren zal de bestaande verharding opgebroken worden. Vervolgens zullen de nieuwe rioleringen geplaatst worden en zal een nieuwe verharding aangebracht worden.

In de zones waar geen riolering geplaatst zal worden, zal enkel de toplaag van de bestaande wegenis afgefreest worden tot een diepte van 4 cm. Deze zal vervolgens afgedekt worden met een toplaag in asfaltbeton.

In de zones waar wel een riolering geplaatst zal worden, zal de bestaande verharding integraal verwijderd worden. De rioleringen zullen geplaatst worden in een bed van zandcement dat afgedekt zal worden met zand. De maximale breedte van de werksleuf zal ± 1 m bedragen. Boven de riolering zal de nieuwe verharding geplaatst worden. Deze zal bestaan uit een onderfundering van 20 cm, een steenslagfundering van 30 cm, twee onderlagen van telkens 6 cm uit asfaltbeton en een toplaag van asfaltbeton met een dikte van 4 cm. De totale dikte van de verharding zal dus 66 cm bedragen.

Waar een fietspad voorzien wordt, zal dit aangelegd worden in rode cementbeton met een dikte van 16 cm die rust op een onderlaag in schraal beton van 20 cm dikte. Het fietspad zal hierbij gescheiden worden van de rijweg door middel van een greppel met beperkte afmetingen.

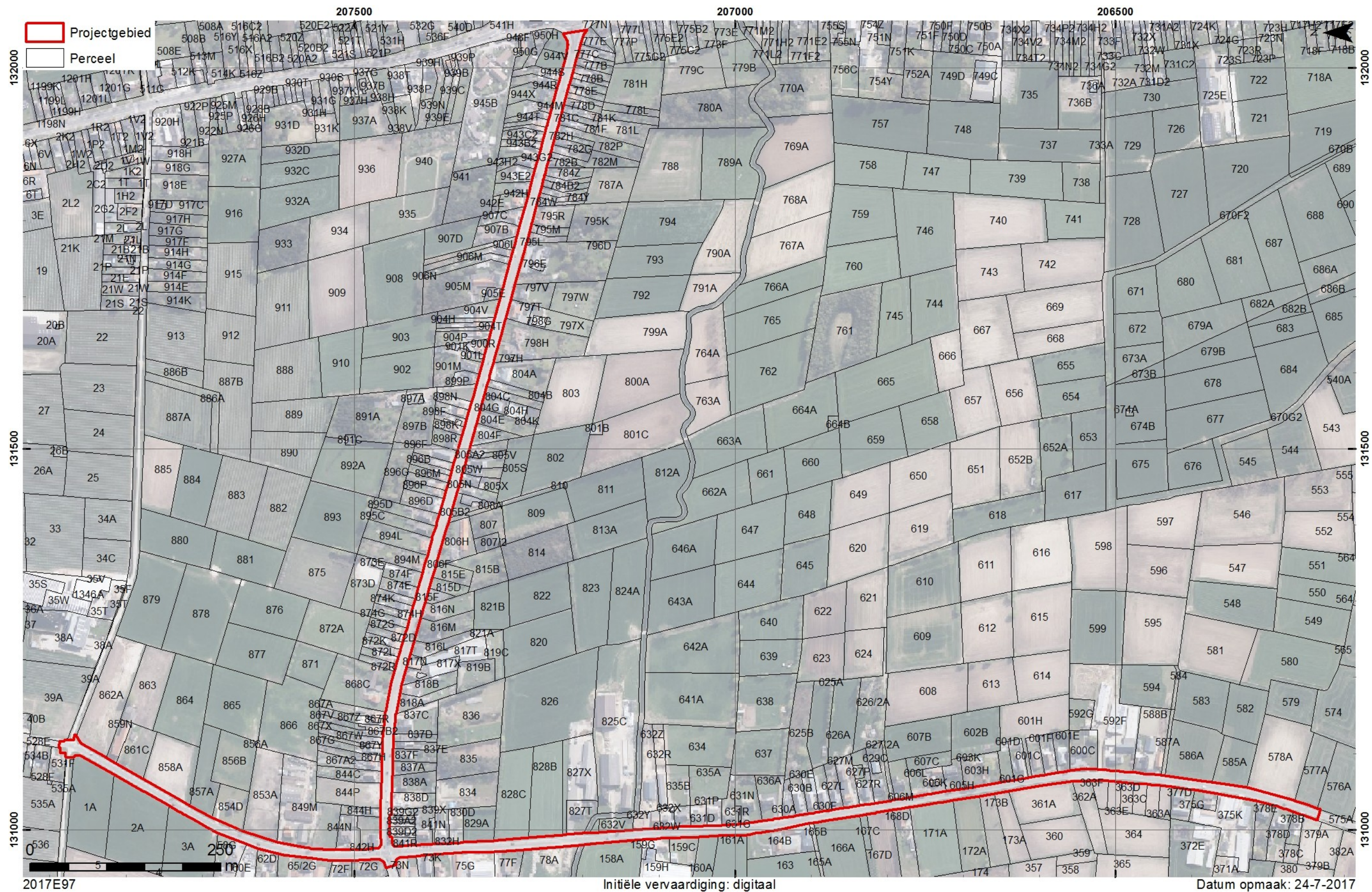

Fig. 1. Situering op het kadaster (GDI-Vlaanderen 2017a).

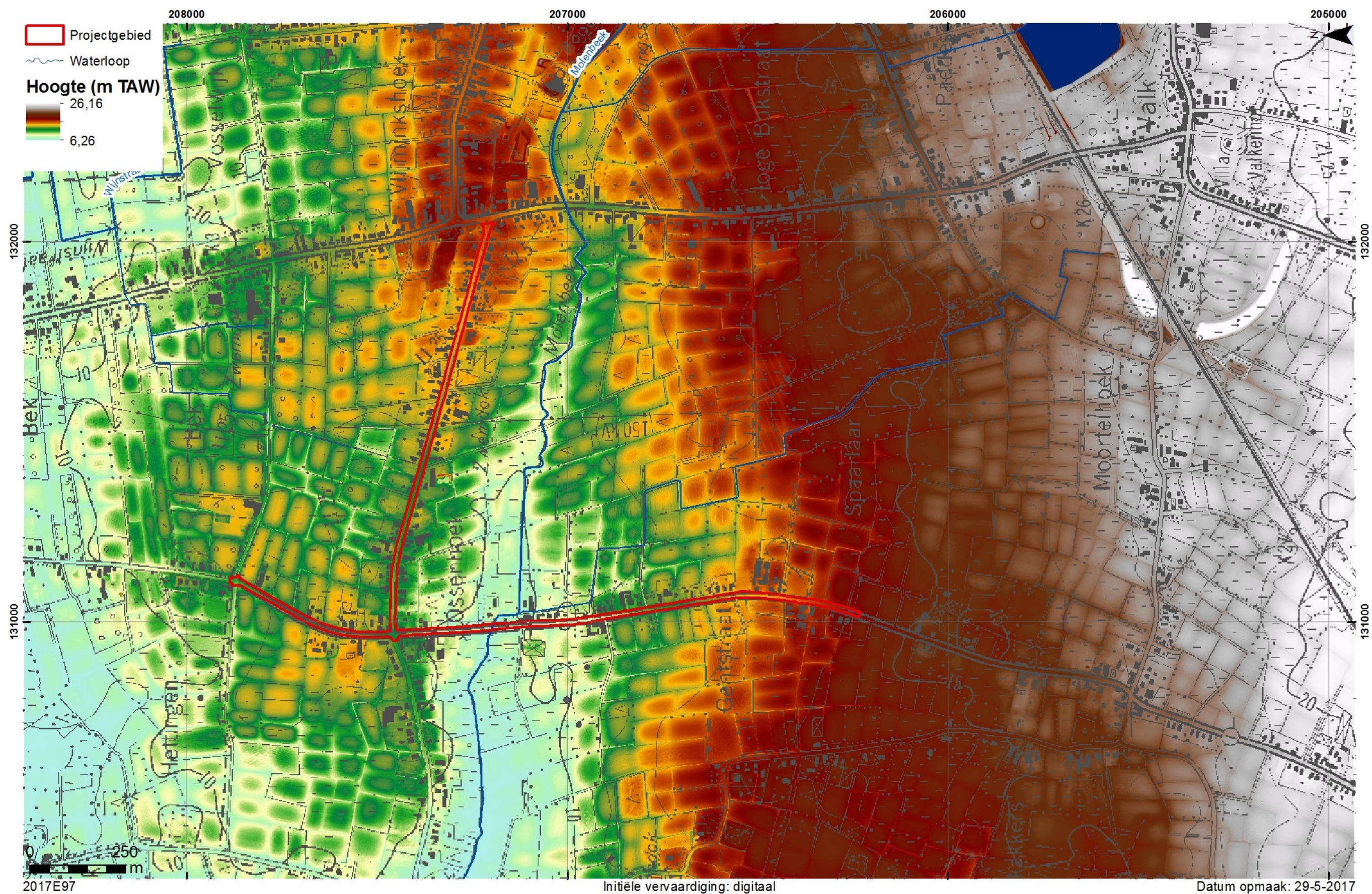

Fig. 2. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2016).

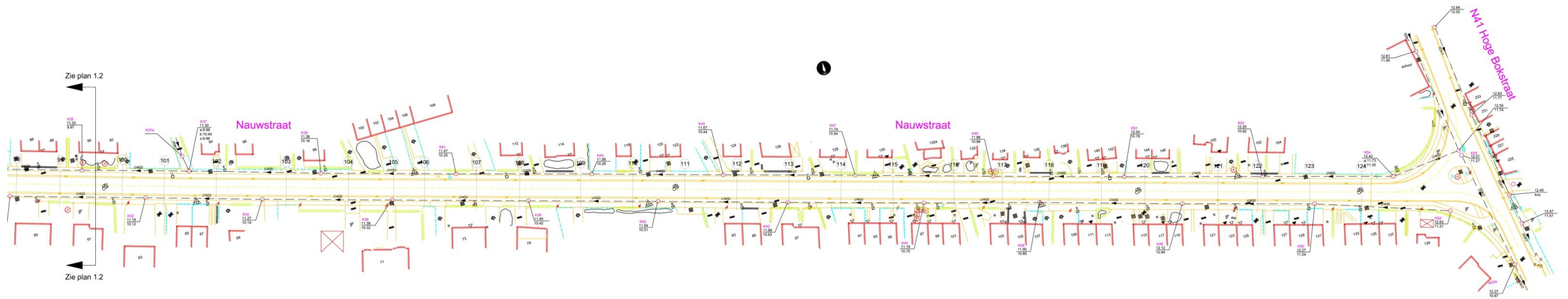

Fig. 4. Bestaande toestand, plan 1 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

Fig. 5. Bestaande toestand, plan 2 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

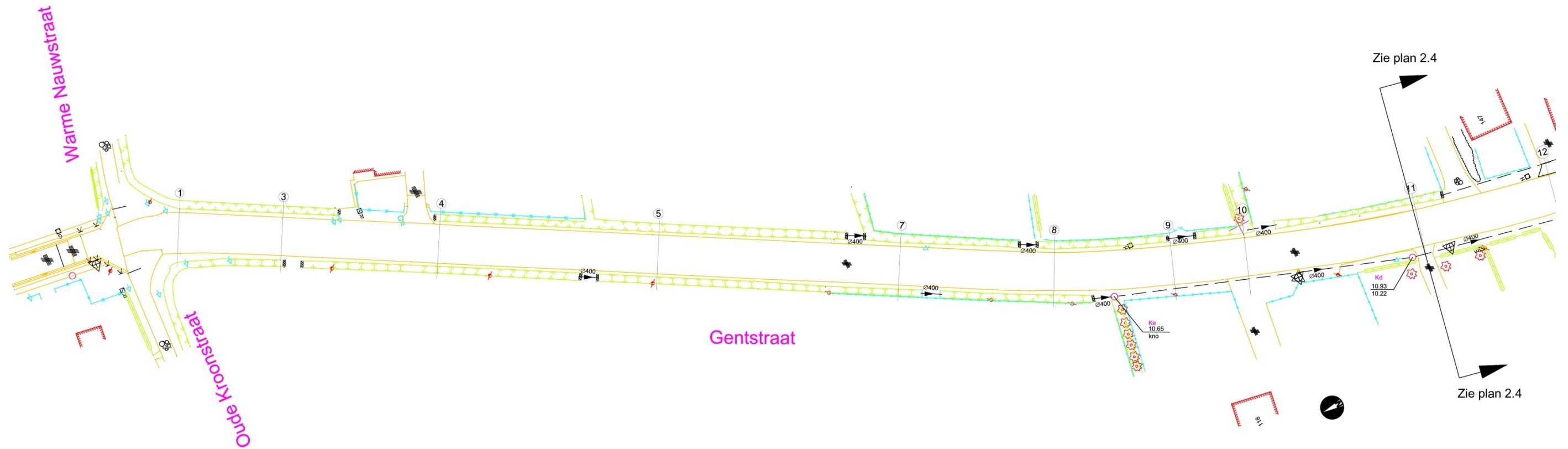

Fig. 6. Bestaande toestand, plan 3 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

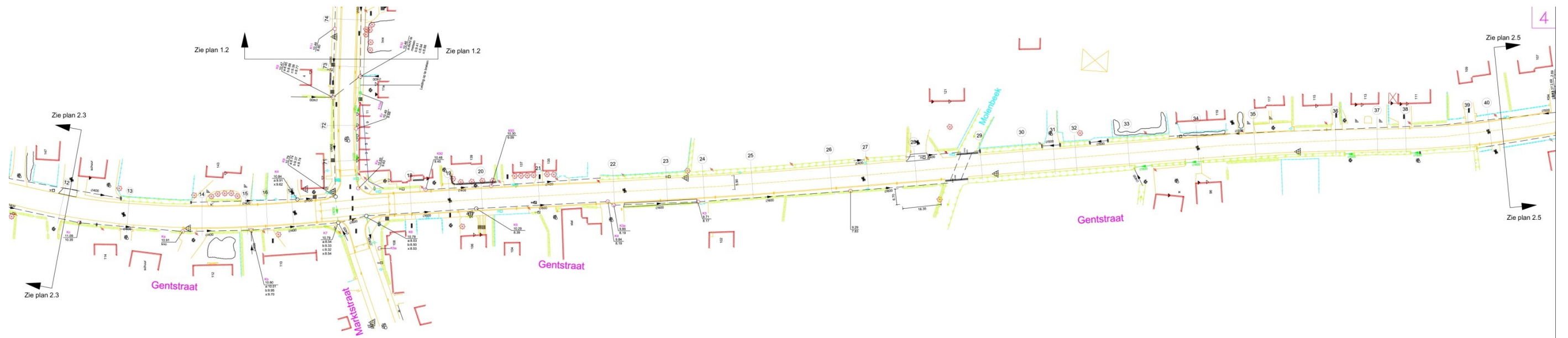

Fig. 7. Bestaande toestand, plan 4 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

Fig. 8. Bestaande toestand, plan 5 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

Fig. 9. Overzicht van de reeds verstoorde zones.

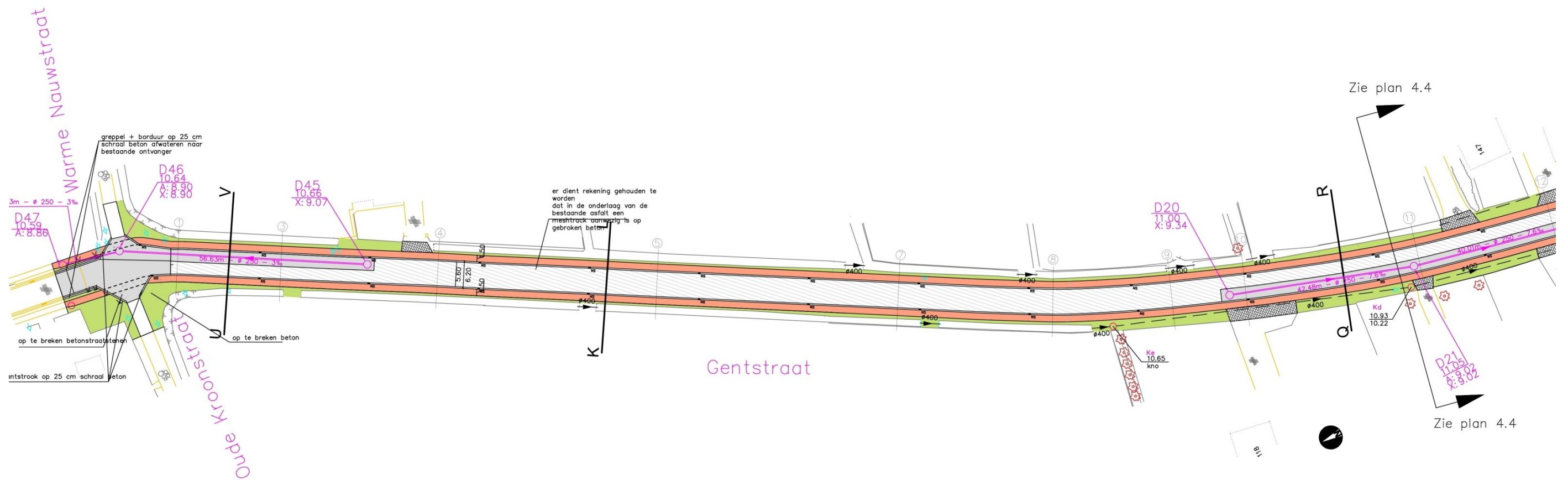

Fig. 12. Ontworpen toestand, plan 3 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

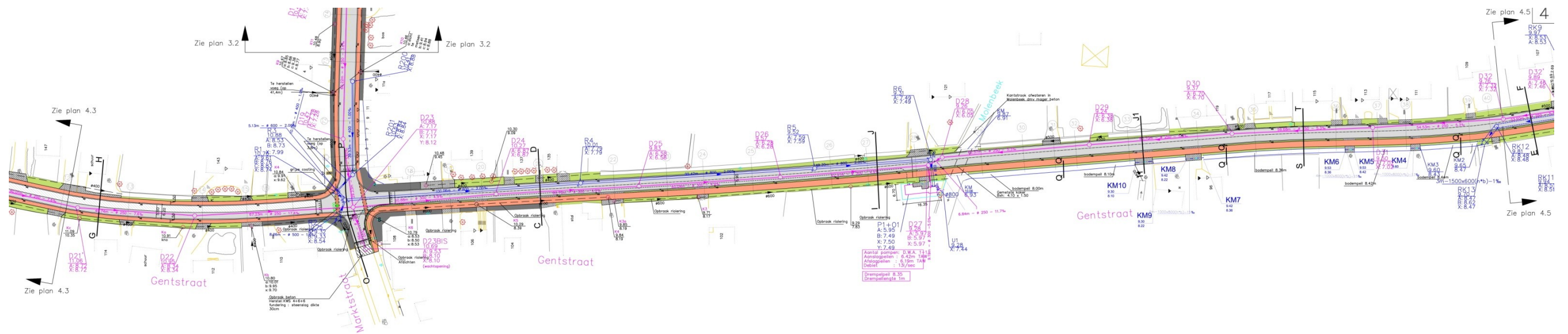

Fig. 13. Ontworpen toestand, plan 4 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

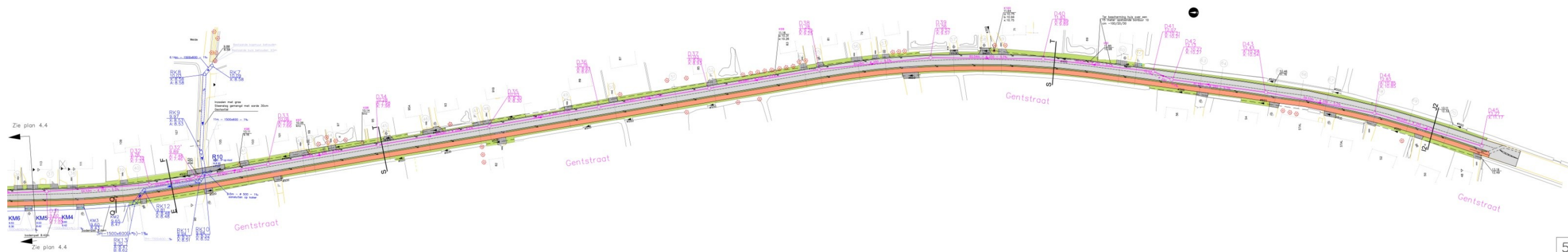

Fig. 14. Ontworpen toestand, plan 5 (Studiebureau N.V. Duynslaeger en co).

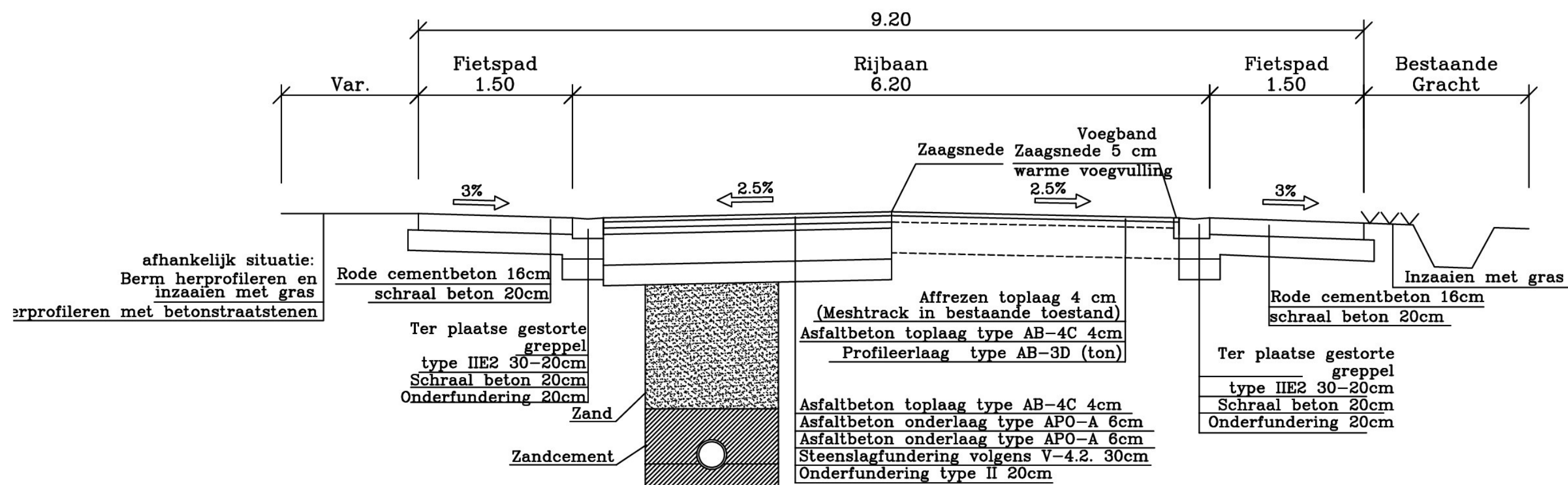

Fig. 15. Typeprofiel van zones waar één riolering wordt aangelegd.

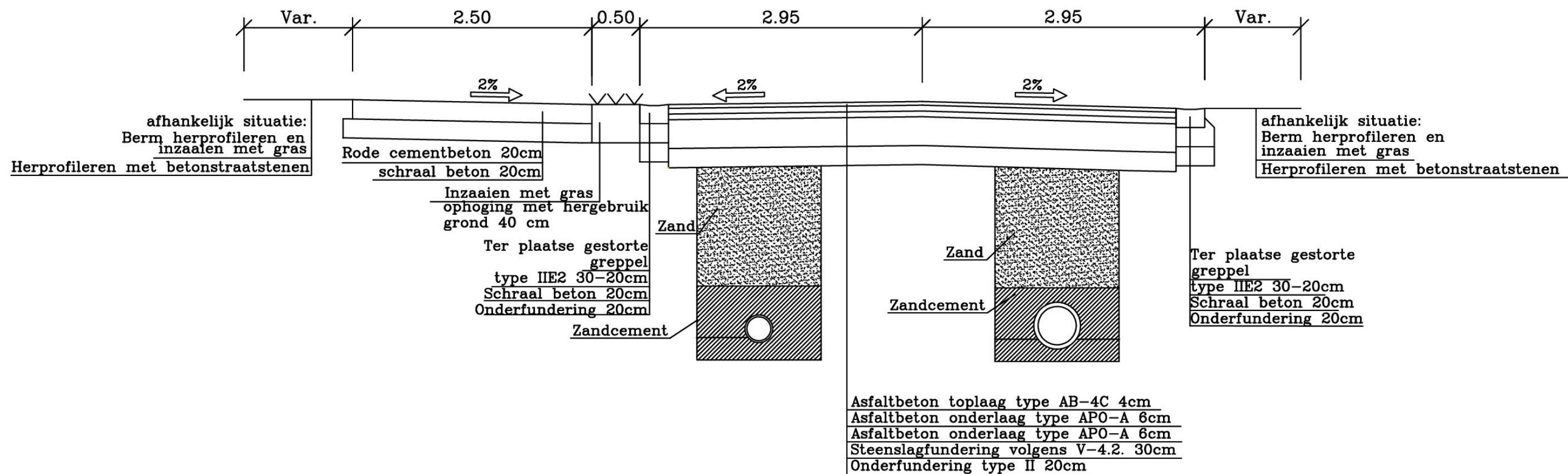

Fig. 16. Typeprofiel van zones waar twee rioleringen geplaatst worden.

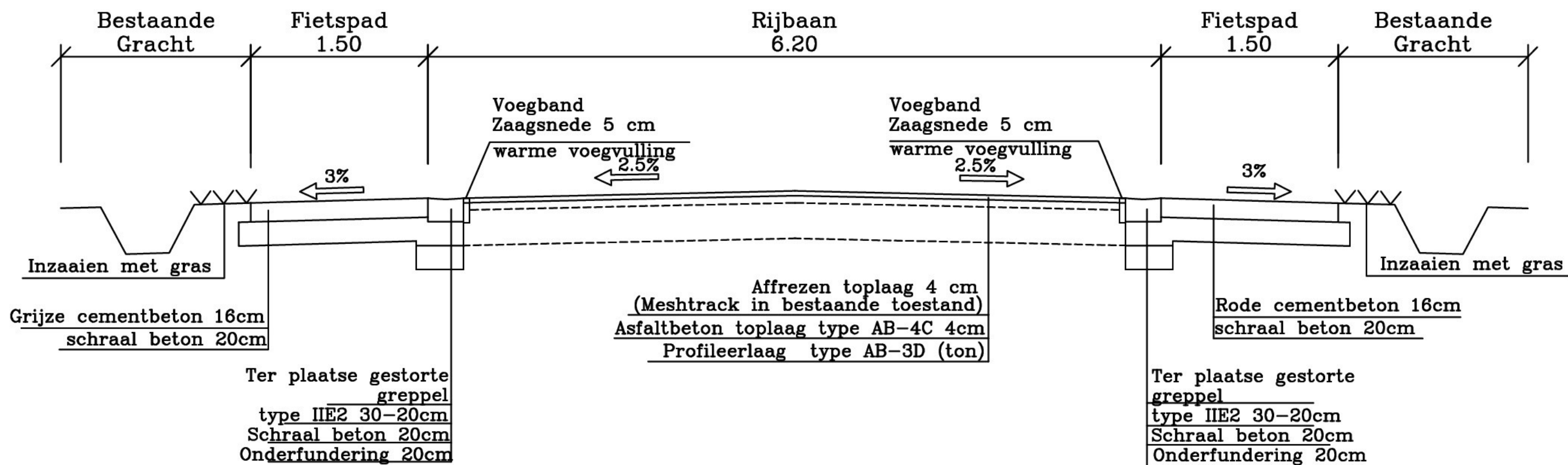

Fig. 17. Typeprofiel van zones waar enkel een fietspad wordt aangelegd.

WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving van het projectgebied. Voor de historische data werden literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service (WMS) voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV), de “Erfgoedbank Waasland”¹ en het portaal “Cartesius”², een samenwerking tussen het Nationaal Geografisch Instituut, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Koninklijk Museum van Midden-Afrika. De verkregen kaarten werden indien nodig bewerkt, gegeorefereerd en gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het projectgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via de Web Map Service en de downloadcatalogus van het AGIV³. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer van Erfpunt. Daarnaast werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.

Op basis van de verkregen gegevens werd een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en de al dan niet te nemen maatregelen die hier het gevolg van zijn.

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk, werden geen externe specialisten geraadpleegd en werd geen wetenschappelijke advisering verkregen van personen die buiten het project stonden.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de stad Sint-Niklaas, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

¹ <http://www.waaserfgoed.be>

² www.cartesius.be

³ <https://download.agiv.be/Catalogus>

2. MOTIVATIE VOOR NOTA MET BEPERKTE SAMENSTELLING

Wanneer de Gentstraat en de Nieuwstraat zijn aangelegd is niet met zekerheid te achterhalen. De Nauwstraat was echter wel reeds aanwezig toen de grens tussen Sint-Niklaas en Belsele bij oorkonde werd vastgelegd in 1236. In deze oorkonde wordt vermeld dat Belsele een deel van zijn grondgebied afstond aan Sint-Niklaas en in ruil de wijk Moestien kreeg van Sint-Pauwels. Deze wijk is gelegen tussen de Nauwstraat en de Warme Nauwstraat⁴. Het is erg waarschijnlijk dat ook de Gentstraat toen reeds aanwezig was aangezien beide vermelde straten hierop aansluiten. De oorspronkelijke straten waren smaller dan de huidige straten. Minstens in de periode tussen 1957 en 1965 werden de banen verbreed. Omwille hiervan werden namelijk verschillende mensen deels onteigend.

Het projectgebied is gelegen in een zone die gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van bolle akkers. Zoals reeds veelvuldig werd vastgesteld, gaan deze akkers steeds gepaard met brede grachten, ook ter hoogte van de wegen. De verbreding van de straten in de jaren 1960 zal dan ook hoofdzakelijk bovenop de bolle akkergrachten te situeren zijn.

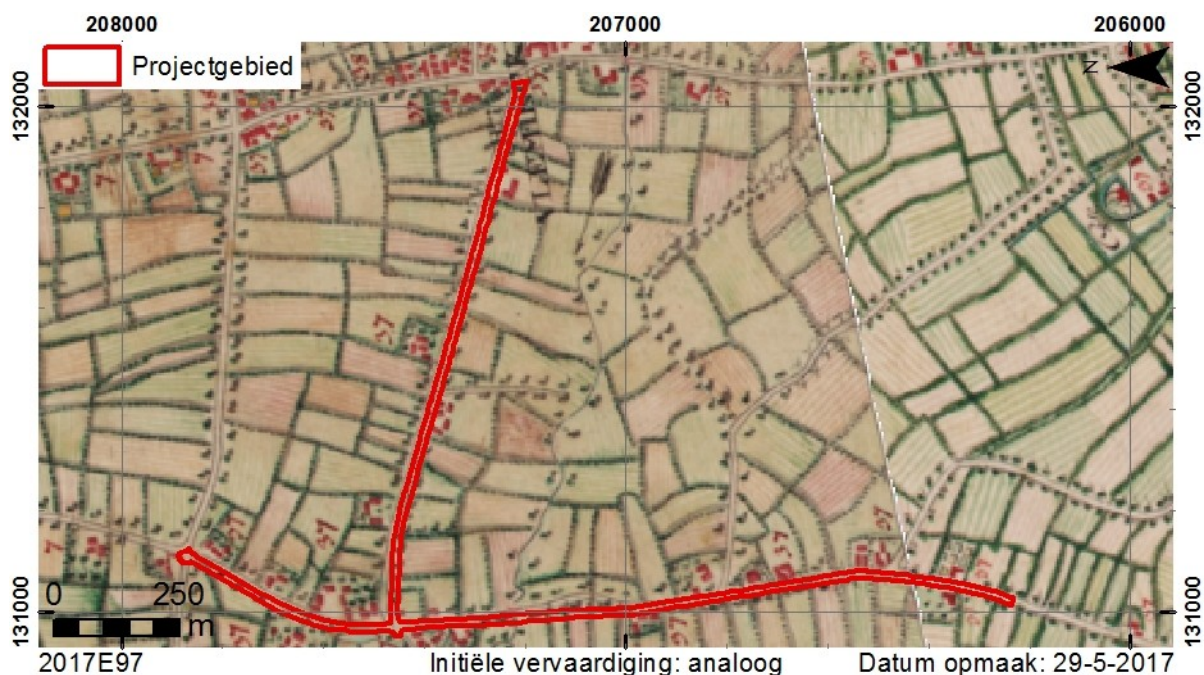

Fig. 18. Situering op de Ferrariskaart (AGIV WMS).

Afgaande op de historische kaarten is de ligging van de twee straten de afgelopen 250 jaar niet veranderd. Het is zeer waarschijnlijk dat de bestaande loop dan ook teruggaat op de oorspronkelijke wegenis.

⁴ De Belie 2000, 32.

De bebouwing aan de Gentstraat en de Nauwstraat was eerder beperkt tot aan WOII. De huidige lintbebouwing dateert grotendeels van de tweede helft van de 20ste eeuw. Meerdere dossiers in het stadsarchief van Sint-Niklaas duiden op vele onderhouds-, herstellings- en verbeteringswerken aan beide wegen sinds ten laatste 1896. In 1965-1967 werd reeds een riolering aangelegd in de Nauwstraat.

Archeologische opvolging van wegenwerken of archeologisch onderzoek van bestaande wegtrajecten binnen het Waasland heeft in het verleden slechts in uitzonderlijke omstandigheden archeologisch relevante informatie opgeleverd. Archeologische informatie bij wegenwerken werd in het Waasland enkel verkregen wanneer de geplande werken onmiddellijk aansloten op een historisch monument.⁵ In dit geval is er geen sprake van de aanwezigheid van dergelijke historische monumenten.

In de omgeving van het projectgebied is slechts één archeologische waarde gekend (CAI 32650). Even bezuiden het projectgebied werd in 1887 een marmeren hoofdje uit de Romeinse periode aangetroffen. Het gaat hierbij om een losse vondst die niet kaderde in een archeologisch onderzoek.

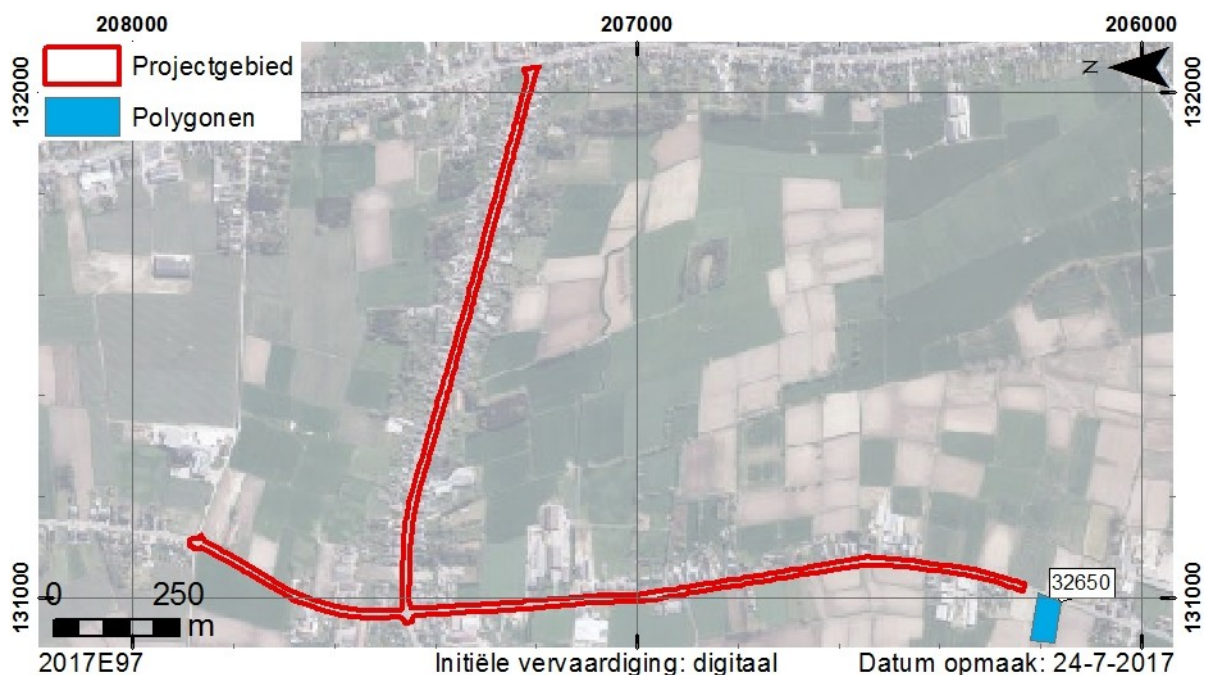

Fig. 19. Situering op de CAI (GDI-Vlaanderen 2017b).

3. DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

De Nauwstraat – en hoogstwaarschijnlijk ook de Gentstraat – was reeds aanwezig in de eerste helft van de 13de eeuw. In de loop van de 14de/15de eeuw werden de bolle akkers aangelegd,

⁵ Pers. comm. Jeroen Van Vaerenbergh, Erfpunt – cel Beheer.

deze gingen gepaard met brede grachten aan de rand van de percelen en de wegen. De aanleg van deze grachten zorgde steeds voor een ernstige verstoring van de ondergrond.

Op basis van historische kaarten kan gesteld worden dat de loop van de wegen zeker in de laatste 250 jaar vrijwel niet gewijzigd is. De straten werden wel enkele malen verbreed en heraangelegd. Het is erg waarschijnlijk dat deze werken bijkomend een aanzienlijk deel van mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed vernield hebben.

4. VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

In de nabije omgeving van het projectgebied bevindt zich slechts één gekende archeologische site. Het betreft hier een toevalvondst aangetroffen in de 19de eeuw. Het landschap is heringericht ten tijde van de aanleg van de bolle akkers in de 14de/15de eeuw. Het projectgebied bevindt zich deels op de oude opgevulde bolle akkergrachten en deels op de oorspronkelijke straten. De kans dat er nog archeologische sporen aanwezig zijn is eerder beperkt. De beperkte breedte van de sleuf voor de riolering zal daarenboven niet toelaten om nuttige archeologische kenniswinst te genereren.

5. SAMENVATTING

Ter hoogte van de Gentstraat en de Nauwstraat te Belsele (Sint-Niklaas) zal de stad Sint-Niklaas een gescheiden riolering aanleggen. Teneinde dit uit te kunnen voeren zal de bestaande verharding opgebroken worden. Vervolgens zullen de nieuwe rioleringen geplaatst worden en zal een nieuwe verharding aangebracht worden.

Het is zeer waarschijnlijk dat beide straten reeds aanwezig waren in de 13de eeuw. De loop ervan werd vastgelegd in het landschap bij de aanleg van de bolle akkers in de 14de/15de eeuw. Aangezien dergelijke bolle akkers steeds gepaard gingen met erg brede grachten, ook langs de straatkant, werd mogelijk archeologisch erfgoed aan de rand van de toenmalige wegen ernstig verstoord. Tot WO II bleef de bebouwing langs de straten eerder beperkt. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw begon de huidige lintbebouwing zich te ontwikkelen. Ten laatste in de jaren '50 en '60 werden beide banen verbreed. Voorafgaand werden echter reeds meerdere onderhouds- en herstellingswerken uitgevoerd. In de jaren 1960 werd in de Nauwstraat ook reeds een riolering aangelegd.

Aangezien archeologische opvolging van wegenwerken of archeologisch onderzoek van bestaande wegtrajecten in het Waasland slechts in uitzonderlijke omstandigheden archeologisch relevante informatie oplevert, er geen gekende archeologische sites zijn binnen of in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied en de beperkte breedte van de bodemingreep niet zal toelaten om nuttige archeologische kenniswinst op te bouwen, wordt geen verder archeologisch onderzoek aangeraden en kan het projectgebied vrijgegeven worden voor de geplande werkzaamheden.

6. BIBLIOGRAFIE

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

DE BELIE A. 2000: Belsele met zevenmijlslaarzen. In: Van Bouchaute P. (red.), *Stad in de Tijd: acht historische studies over Sint-Niklaas, Belsele, Nieuwkerken en Sinaai*, Sint-Niklaas, pp. 25-52.

CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

GDI-VLAANDEREN 2001: *Vectoriële versie van de Bodemkaart* [shapefile], AGIV, IWT, Laboratorium voor Bodemkunde van de Universiteit Gent (GIS-Vlaanderen).

GDI-VLAANDEREN 2016: *DHNV-II, DTM raster 1 m*.

GDI-Vlaanderen 2017a: *GRB, Administratief perceel*

GDI-VLAANDEREN 2017b: *Centrale Archeologische Inventaris (CAI)* [shapefile].

STUDIEBUREAU N.V. DUYNLAEGER EN CO 2017: *grondplan bestaande toestand*

STUDIEBUREAU N.V. DUYNLAEGER EN CO 2017: *Type-dwarsprofielen en typedetails*

STUDIEBUREAU N.V. DUYNLAEGER EN CO 2017: *Grondplan ontworpen toestand*

7. BIJLAGEN

- Lijst van plannen, kaarten en plattegronden
- Privacy-fiche
- Programma van maatregelen